**СРОКОВЕТЕ ЗА СЪХРАНЕНИЕ НА ЛИЧНИ ДАННИ,
ОБРАБОТВАНИ В МИНИСТЕРСТВОТО
НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ ВЪВ ВРЪЗКА
С ПРОВЕЖДАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО
ПО РЕДА НА НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНИЯ КОДЕКС
И НА ПРОВЕРКИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ДАННИ
ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ОТ ОБЩ ХАРАКТЕР**

*докторант Елена Андреева
Университет за национално и световно стопанство*

**TIME LIMITS FOR STORAGE OF PERSONAL DATA
PROCESSED IN THE MINISTRY OF INTERIOR
IN CONNECTION WITH CONDUCTING CRIMINAL
PROCEEDINGS UNDER THE PENAL PROCEDURE CODE
AND WITH CHECKS FOR THE EXISTENCE OF DATA
OF CRIMES OF A GENERAL NATURE**

*PhD student, Elena Andreeva
University of National and World Economy*

Резюме: Докладът поставя на обсъждане ключови въпроси за съответствието на уредбата, установяваща сроковете за съхранение на личните данни, обработвани в МВР във връзка с провеждане на наказателни производства и на проверки за наличие на данни за престъпления от общ характер, с изискванията на ЗЗЛД и правото на ЕС.

Ключови думи: *лични данни, наказателно производство, проверка, МВР*

Abstract: The report discusses the compliance of the regulation establishing the time limits for storage of personal data processed by the Ministry of Interior in connection with criminal proceedings and inspections for data of crimes of a general nature with the requirements of the Personal Data Protection Act and EU law.

Key words: *personal data, criminal proceedings, inspection, Ministry of Interior*

DOI: <https://doi.org/10.36997/PPDD2021.163>

Въведение

За изпълнение на дейностите си органите на Министерството на вътрешните работи могат да обработват лични данни. Допуска се обработка и на лични данни, получени от други органи за целите, за които са предоставени, както и за защита на националната сигурност, опазване на обществения ред и противодействие на престъпността. Според изричната разпоредба на чл. 25 от Закона за Министерството на вътрешните работи обработването на лични данни трябва да се осъществява при условията и по реда на националното законодателство (Закон за защита на личните данни и Закон за Министерството на вътрешните работи) и обвързващите Република България актове на общностното право на Европейския съюз (Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО.¹ Въпросът, който се поставя с настоящата разработка, е отговаря ли в действителност нормативната уредба, регламентираща съхранението на лични данни от МВР, на изискванията на посочените актове в един неин аспект – продължителността на съхранението.

Според закона министърът на вътрешните работи е администратор на лични данни и може да възлага обработването им на определени от него длъжностни лица, а редът за обработване се определя с издадената от него Инstrukция № 8121з – 1122 от 12.09.2015 г. за реда за обработка на лични данни в МВР² (чл.29, ал.1 и ал.2, ЗМВР).

Една от дейностите, във връзка с която се обработват лични данни, е тази по защита на националната сигурност, противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и провеждане на наказателното производство. При обработка на данни, основано на тази необходимост, органите на МВР са поставени в привилегировано положение, тъй като по отношение на тях действат редица особени норми (чл. 26, ал.1, т.1 – 6, ЗМВР). Те могат да не искат съгласието на физическото лице и да не го информират преди и по време

¹ ОВ, L 119/1, 2016.

² ДВ, №73, 2015, (в сила от 25.09.2015 г.); доп.// ДВ, №. 3, 2017, (в сила от 10.01.2017 г). Инstrukцията е издадена на основание чл. 29, ал. 2 от Закона за Министерството на вътрешните работи (пар.3 ПЗР).

на обработването на личните му данни, могат да обработват всички необходими категории лични данни, могат да предоставят личните данни както на други правоохранителни органи, така и на органите на съдебната власт за нуждите на конкретно наказателно производство. Нещо повече, те имат право да предоставят личните данни на други администратори с оглед на обработването им за цели, различни от целите за защита на националната сигурност, противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и провеждане на наказателното производство, в съответствие с Регламент (ЕС) 2016/679 и със ЗЗЛД и по ред, определен с Инstrukция № 8121з – 1122 от 12.09.2015 г. Допустимо е още органите на МВР да обменят лични данни с компетентни органи и получатели от държави – членки на ЕС, органи и агенции на ЕС, трети държави или международни организации в съответствие с Регламент (ЕС) 2016/679 и със ЗЗЛД.

Така събраните данни се съхраняват в рамките на срокове, установени от администратора, и те могат да бъдат изтрити в изпълнение на акт на съда или на Комисията за защита на личните данни (КЗЛД). Администраторът установява и сроковете за периодична проверка на необходимостта от съхранение на данните (чл. 26, ал. 2 от ЗМВР).

Сроковете за съхранение са регламентирани в Инstrukция № 8121з – 748/20.10.2014 г. за определяне на срокове за съхранение на лични данни, обработвани в МВР във връзка с провеждане на наказателно производство по реда на Наказателно-процесуалния кодекс и на проверки за наличие на данни за престъпления от общ характер.³ Актът урежда въпроса както по отношение на данните, събирани в хода на проверката като предпроцесуална дейност, така и в хода на наказателния процес. Регламентацията е приложима както за престъпления от общ характер, така и за престъпления от частен, публично-частен и частно-публичен такъв.

Въпреки че заглавието не подсказва това, всъщност подзаконовият акт, освен сроковете за съхранение на данните, урежда и други ключови въпроси като субектите на лични данни, основанията, които обуславят възможността за обработка и съхранение на техните данни, и условията, при които обработката и съхранението на данните може да се преустанови.

Що се отнася до субектите, в чл.2 от Инstrukция № 8121з –

³ ДВ, №88, 2014., (в сила от 01.11.2014 г.); изм. и доп. ДВ, №78, 2018.

748/20.10.2014 г. се сочи, че на обработка подлежат личните данни на *лица* във връзка с провеждане на наказателно производство по реда на НПК и на проверки за наличие на данни за престъпления от общ характер. Налага се изводът, че на обработка подлежат личните данни на *всички лица*, които имат касателство към водено наказателно производство или проверка. Разпоредбата на чл. 3 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г. назовава изрично само две категории лица – *пострадал и заявител на престъпление*. Легална дефиниция е дадена само на последното понятие – лице, което е подало съобщение, съдържащо данни за престъпление от общ характер и не е пострадало от престъплението (пар.1, т.2 от ДР). Лице по чл. 2 от инструкцията обаче е и лицето, срещу което е подаден сигналът за престъплението (ако може да бъде идентифициран към този ранен момент), т.е. извършителят на престъплението. При образувано наказателно производство и повдигнато обвинение субект на данни е и обвиняемият. Макар да не е посочено изрично, несъмнено е, че данните за тези лица също се обработват и са подчинени на режима на този акт.

Основанието за обработка и съхранение на личните данни на посочените категории лица е именно касателството им (отношението им, връзката им) с деянието, за което се води наказателното производство или се извършва проверката. Сроковете за съхранение и условията за заличаване са диференцирани според качеството, което лицето – субект на данни има в наказателното производство или проверката, с което данните на всяко отделно лице (пострадал, заявител или извършител/обвиняем) са поставени при различен режим.

Личните данни на пострадало лице, обработвани в информационните фондове на МВР, се заличават при настъпване на смъртта на лицето, но не по-рано от 10 години от датата на въвеждането им във фондовете на МВР (чл.4 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г.), докато личните данни на заявител на престъпление се заличават при изтичане на 5 години от датата на въвеждането им във фондовете на МВР (чл.5 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г.) Така определените срокове са еднакви както при проверките, така и при производствата по НПК.

Вписаните във фондовете лични данни на извършителите се заличават при условия, предпоставени от характера на производството във връзка с което се обработват – проверка за установяване на данни за престъпление от общ характер или наказателно производство по

смисъла на НПК и от основанието, на което производството е преустановено.

В хипотезата на проверка данните се заличават при постановен отказ от образуване на наказателно производство в случаите на чл. 24, ал. 1, т. 1 и 8а от НПК или, когато не е образувано наказателно производство в случаите на чл. 24, ал. 5 от НПК. При постановен отказ от образуване на наказателно производство на основание чл. 24, ал. 1, т.2 – 8, т.9 и 10 от НПК заличаването настъпва не като последица от акта, а след като е изтекъл давностния срок по чл. 81, ал. 3 във връзка с чл. 80 от Наказателния кодекс (НК) за престъплението, за което е водена проверката (чл.3, т.1 и т.2 и т.5, буква „а“ от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014г.).

В хипотезата на наказателно производство данните се заличават, ако то е прекратено на реабилитиращо основание по смисъла на чл. 24, ал. 1, т. 1 от НПК, когато деянието не е извършено или не съставлява престъпление или на чл. 243, ал. 1, т. 2 от НПК, когато обвинението не е доказано. И в двата случая заличаването може да се направи едва след изтичане на сроковете по чл. 243, ал. 10, изр. 2 от НПК за отмяна на постановлението за прекратяване. До заличаване на данните води прекратяването на наказателното производство на основание чл. 24, ал. 5 от НПК, на основание чл. 250, ал. 1, т. 2 от НПК или на основание чл. 24, ал. 1, т. 8а от НПК (чл.3, т.3 и т.5, буква „в“ от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г.) При прекратяване на наказателно производство на основание чл. 24, ал. 1, т.2 – 8, т.9 и 10 от НПК заличаването отново настъпва не като последица от акта, а след като е изтекъл давностният срок по чл. 81, ал. 3 във връзка с чл. 80 от НК за престъплението, за което е водено производството (чл.3, т.5, буква „б“ от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г.)

Основание за заличаване е фактът на влязла в сила оправдателна присъда (чл.3, т.4 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г.) Личните данни подлежат на заличаване и ако е наложена глоба по административен ред на основание чл. 218б от НПК и е изтекла една година от датата на извършване на деянието или ако е реализирано освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по чл. 78а НПК (чл.3, т.6 и т.7 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014г.) Смъртта на лицето е основание за заличаване на данните, обработвани във връзка както с наказателните производства по НПК, така и с проверките (чл.3, т.8 от Инструкция № 8121з

– 748/20.10.2014 г.)

Основанията са изрично лимитативно посочени. Аргумент за това е формулировката на чл. 3, т.8 от Инструкция № 8121з – 748/20.10.2014 г., която сочи, че в изброените в чл.3, т.1 –7 случай единственото основание за заличаване на данните е смъртта на лицето. Съдебната практика също възприема изброяването за изчерпателно, като изтъкваните съображения са свързани със специфичните цели на обработката (чл.2, ал.2 от Инструкцията).⁴ Следователно ако не се реализира някое от предвидените основания, обработката на личните данни продължава до смъртта на лицето – извършител или обвиняем.

Анализът на съдебната практика показва, че най-голям проблем за вписаните в масивите извършители съставляват два случая: постановяването на отказ да се образува досъдебно производство на основание чл. 24, ал.1, т.2 – 8, т.9 и т. 10 от НПК и приключването на делата с осъдителна присъда.

Първата хипотеза визира постановяване на отказ, когато, за да се заличат данните, следва да се изчака и изтичане на преследвателната давност за престъплението. По мое мнение въпросът може ли регистрираният извършител да атакува основаниято за отказа има отрицателен отговор. Постановлението за отказ се изпраща на лицата, посочени в чл. 213, ал.1 от НПК, а именно пострадалият, неговите наследници, ощетеното юридическо лице и лицето, направило съобщението. В понятийния апарат на НПК отсъства думата „извършител“, но не това е причината, поради която регистрираното като такова в информационните масиви на МВР лице не може да обжалва постановлението за отказ да се образува досъдебно производство. Причината е, че само изброените в чл. 213, ал.1, изр.1-во от НПК лица и нито едно друго не е правно легитимирано да получи препис от прокурорският акт и да обжалва същия пред по-горестоящата прокуратура. Само те имат признат и гарантиран от НПК правен интерес да оспорят отказа. Така за лицето, вписано в информационните масиви на МВР като извършител, не съществува правен способ, по който да инициира контрол върху основаниято за отказа. А това основание засяга съществено именно неговата правна сфера.

Втората хипотеза очертава случаите, при които признато за ви-

⁴ Решение № 67 от 13.01.2020 г. по а.д. № 1365/2019 г. на Административния съд София – област.

новно и осъдено от наказателния съд лице, изтърпяло наложеното му наказание, не може да се ползва от правото данните му да бъдат заличени от информационните фондове на МВР. Така дори настъпилата реабилитация за осъдено лице не е факт, който да служи като основание за заличаване на данните. Те могат да бъдат заличени едва със смъртта на лицето. С това на практика се постига неограничено във времето обработване на данните по чл. 2 от инструкцията.

Считам, че по този начин българското право влиза в остро противоречие с разпоредбите на Директива (ЕС) 2016/680 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни от компетентните органи за целите на предотвратяването, разследването, разкриването или наказателното преследване на престъпления или изпълнението на наказания и относно свободното движение на такива данни, и за отмяна на Рамково решение 2008/977/ПВР на Съвета.⁵ С чл.5 от същата държавите членки се задължават да предвидят определени подходящи срокове за изтриване на личните данни или за периодична проверка на необходимостта от съхранението на данните. Не се допуска възможността за безсрочно съхраняване и обработване на данни. В действителност обаче според българското право се постига точно този ефект по отношение на признатите за виновни лица. Това повдига въпроса имат ли всички лица – извършители, субекти на данни, право да бъдат забравени? По мое мнение отговорът е отрицателен, защото практически до смъртта на лицето неговите данни ще бъдат обработвани и съхранявани в информационните фондове, поддържани от МВР.

Според Съда в Страсбург продължителността на съхраняването на личните данни е обстоятелство, което макар да не е решаващо, е важно за оценката дали действията на държавните органи са пропорционални на преследваната цел. За непропорционално и оттам за нарушаващо стандарта на чл. 8 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи е прието доживотно обработване на сведения за съдимостта (осъдителни и оправдателни съдебни актове), *предупреждения и порицания*, отнасящи се до едно лице,⁶ запазване на личните данни за срок от 40 години за извършител на

⁵ ОВ, L 119/89, 2016.

⁶ M.M. v. United Kingdom, 2012.

нетежко престъпление⁷ или за срок от 20 години при прекратено наказателно производство за насилие след решаване на делото чрез медиация⁸ и т.н. Съдът приема, че съществува риск от стигматизация, когато лица, които не са осъждани за престъпление и имат право да се ползват от презумпцията за невиновност, се третират по същия начин като осъдените лица⁹, защото са регистрирани в едни и същи информационни масиви и данните им се обработват при идентични условия.

Съдът приема, че доживотното вписване в полицейското досие на дадено лице е довело до установяване на нарушение на член 8 от ЕКЗПЧОС. Съдът счита, че осъждането на дадено лице в миналото, с течение на времето става неразделна част от личния му живот, който трябва да се уважава. Въпреки това съдът отчита, че данните за досието за съдимост са в известен смисъл обществена информация, което означава, че тя би могла да бъде разкрита много след осъждането, когато вероятно всички, освен субекта на данните, биха забравили случката. Нарушаваща основните човешки права ситуация е тази, при която критериите за преразглеждане на разрешаването на изтритването на данните са доста ограничителни и исканията за изтриване са удовлетворявани само в изключителни случаи.¹⁰

С оглед спазване изискванията на конвенцията съдът изтъква, че при установяване на сроковете държавите следва да се ръководят от тежестта на престъплението, обществената опасност на извършителя, неговата възраст и т.н. Подход като възприетия у нас, а именно на липса на такава диференциация, всъщност се намира в остра колизия с тези стандарти.

Внимание заслужава и въпросът за необходимостта от въвеждане на периодична проверка на необходимостта от съхранение на данните. Инstrukция № 8121з –748/20.10.2014г. е издадена от министъра на вътрешните работи на осн. чл. 26, ал.1, т. 3 от ЗМВР (редакция към ДВ, №53, 2014.) По словесното си съдържание разпоредбата на чл. 26, ал.1, т. 3 от ЗМВР в посочената редакция частично съответства на чл. 26, ал.2, изр.1-во от ЗМВР от актуалната редакция (към // ДВ, №17, 2019) що се отнася до частта за сроковете за съхранение.

⁷ *Ayçaguer v. France*, 2017.

⁸ *Brunet v. France*, 2014.

⁹ *S. and Marper v. the United Kingdom*, 2008.

¹⁰ *M.M. v. the United Kingdom*, 2012.

С измененията от 2019 г. се въвежда посоченото по-горе изискване администраторът да установи и сроковете за периодична проверка на необходимостта от съхранение на данните. В Инstrukция № 8121з – 748/20.10.2014 г. сроковете за такива проверки не са установени.

Привеждането на нормативната уредба по въпроса за съхранението на личните данни, обработвани от МВР във връзка с наказателни производства или проверки за установяване наличие на данни за извършени престъпления от общ характер, е въпрос от особена важност, тъй като актуалната регламентация засяга по недопустим начин правната сфера на субектите на данни.

Използвана литература

ДВ, №88, 2014., (в сила от 01.11.2014 г.); изм. и доп. ДВ, №78, 2018.

ДВ, №73, 2015; доп. ДВ, №. 3 , 2017.

ОВ, L 119/89, 2016.

Решение № 67 от 13.01.2020 г. по а.д. № 1365/2019 г. на Административния съд София – област.

Aușaguer v. France, 2017.

Brunet v. France, 2014.

M.M. v. the United Kingdom, 2012.

S. and Marper v. the United Kingdom, 2008.

За контакти: Докторант Елена Андреева
УНСС
e-mail: elena_andreeva_@abv.bg